

سواد رسانه‌ای و رابطه آن با کاهش آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی

مبتنی بر موبایل (مورد مطالعه: گروه سنی ۱۵-۳۰ ساله شهر همدان)

مجید شریفی رهنموا، آیت‌الله فتوحی ۲، سعید شریفی رهنموا ۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۴/۰۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۲/۰۸

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناسایی رابطه بین میزان سواد رسانه‌ای با کاهش آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در بین گروه سنی ۱۵-۳۰ ساله شهر همدان انجام پذیرفت. در این پژوهش، از روش تحقیق توصیفی از نوع همبستگی استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش، گروه‌های سنی ۱۵-۳۰ ساله شهر همدان می‌باشند که از طریق نمونه‌گیری هدفمند و با استفاده از فرمول کوکران تعداد نمونه‌ها ۴۰۰ نفر انتخاب گردیدند. در پژوهش حاضر، جهت جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز از دو پرسشنامه (محقق ساخته سنجش سواد رسانه‌ای و پرسشنامه استاندارد آسیب‌های استفاده از فضای مجازی) استفاده شده است که برای تعیین روایی آن‌ها از روایی محتوایی و برای به دست آوردن پایایی از ضریب آلفای کرونباخ بهره گرفته شد که مقدار آن‌ها به ترتیب در پرسشنامه‌های مذکور ۰/۹۳ و ۰/۹۲ محاسبه گردید. در این پژوهش، جهت آزمون فرضیه‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی و استنباطی نظیر؛ میانگین، درصد، آزمون کالموگروف-اسمیرنوف، آزمون t تک گروهی، آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون چندمتغیره در محیط نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. نتایج آزمون آماری t تک گروهی نشان داد که میزان سواد رسانه‌ای گروه سنی مورد مطالعه ۳/۱۶ و میانگین آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل ۲/۷۸ صدم می‌باشد. همچنین، نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان‌دهنده آن است که با افزایش میزان سواد رسانه‌ای گروه سنی مورد نظر، میزان آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل کاهش می‌یابد.

واژگان کلیدی: سواد رسانه‌ای، شبکه‌های اجتماعی، آسیب، نوجوانان و جوانان

۱- کارشناسی ارشد مطالعات برنامه درسی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان (نویسنده مسؤل) m.sharifirahmo.70@gmail.com

۲- استادیار پژوهشی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ناجا

۳- کارشناسی ارشد مطالعات برنامه درسی دانشگاه بوعلی سینا، همدان

مقدمه

امروزه، وجود عصر انفجار اطلاعات بر همگان واضح است. در پایان قرن بیستم، به علت تغییر و تحولات بسیار عظیم علمی تکنولوژیک، جهان دچار دگرگونی‌های بسیار شد که در همه زمینه‌های زندگی بشر همچون مسائل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی تأثیرگذار بود. جهان تحت تأثیر این تحولات شکل جدیدی به خود گرفت و با پیدایش شبکه‌های نوین ارتباطی و تأثیرپذیری همه ابعاد زندگی بشر از این انقلاب تکنولوژیک، جهان وارد جامعه جدیدی شده است که بعضی از محققان آن را «جامعه اطلاعاتی» نامیده‌اند (شجاعی و امیرپور، ۱۳۹۱). این فناوری‌ها و تکنولوژی‌های جدید، جنبش جدید و تازه‌ای را در جهان و همچنین در حوزه ارتباطات و انتقال دانش به وجود آورده است. در عصر حاضر، افراد می‌توانند از طریق دسترسی به اینترنت در سریع‌ترین زمان ممکن، اطلاعات مورد نیاز خود را از منابع اطلاعاتی مختلف به دست آورند. از سوی دیگر، همین امکانات و فناوری‌های نوین این امکان را به وجود آورده که هر فردی بتواند به راحتی در شبکه جهانی وب و دنیای اینترنت مطالبی را منتشر نماید که شناسایی اعتبار و صحت این اطلاعات بسیار مشکل به نظر می‌رسد. با گسترش شبکه‌های اجتماعی^۱ و رسانه‌های ارتباطی مختلف، نوع استفاده افراد از این رسانه‌ها^۲ و اعتماد به آن‌ها، به عنوان بخشی از منابع دیجیتالی و الکترونیکی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار گردیده است. بنابراین، مهارت‌های لازم برای داشتن آگاهی و اطلاعات لازم در زمینه بهره‌مندی از رسانه‌های اطلاعاتی و ارتباطی می‌تواند استفاده جوانان از رسانه‌ها را مؤثرتر، پویاتر و لذت بخش‌تر نماید. هر چند با اشاعه فناوری‌های جدید اطلاعاتی و

1- Social networks

2-Medias

ارتباطی امکانات جدیدی برای توسعه جامعه در ابعاد مختلف گشوده شده است، اما برای استفاده از پتانسیل آن‌ها مجموعه‌ای جدید از صلاحیت‌ها، مهارت، دانش و نگرش مورد نیاز است (اشرفی‌ریزی، حسن‌زاده و کاظم‌پور، ۱۳۹۳). شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل نیز به‌عنوان ابزاری بسیار قدرتمند و مفید برای انتقال اطلاعات در سراسر دنیا، باعث شده‌اند تا انسان‌ها از جدیدترین و پیشرفته‌ترین علوم و فناوری در زمینه‌های مختلف به‌طور مستقیم بهره‌مند شده و از جهات مختلف بر هستی آحاد مردم تأثیر بگذارند. آن‌ها قسمتی از محیط پیرامون ما را تشکیل می‌دهند و این قسمت چنان فعال، مؤثر و کارآمد است که افراد دیگر محیط را نیز تحت پوشش قرار می‌دهند (علی‌زاده‌عطالو، مجیدی قهرودی و هاشمی، ۱۳۹۳). رشد سریع در استفاده از شبکه‌های اجتماعی در سال‌های اخیر در بین گروه سنی (۱۵-۳۰) بسیاری از فعالیت‌ها و مشکلات مرتبط با فضای مجازی از جمله جرائم و آسیب‌های ناشی از آن و مهم‌تر از همه نقض حریم خصوصی را سرعت بخشیده است. حال، در بین تمامی رسانه‌های ارتباطی، شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل به‌عنوان یک شبکه اجتماعی مجازی که هم آگاهی‌دهنده هستند و هم واسطه و به‌مثابه یک امکان ارتباطی و یک شبکه اجتماعی نوظهور و جذاب به سرعت جای خود را در عرصه تعاملات اجتماعی باز کرده‌اند و زمینه بروز تغییر و تحولات اساسی در هویت دینی و خانوادگی کاربران خود از طریق آگاهی‌هایی که به افراد می‌دهند، به وجود آورده‌اند. این شبکه‌ها که امروزه بالای چند میلیون کاربر دارند، کاربران را قادر می‌سازند تا عکس بگیرند و به سادگی به اشتراک بگذارند و این امکان را به کاربران خود می‌دهند تا عکس‌ها و ویدئوهای خود را گرفته و فیلتر موردنظر خود را انتخاب و پست کنند که این یکی از مهم‌ترین دلایل محبوبیت آن می‌باشد (سامانی، فراهانی، ۱۳۹۵).

کاربردهای فزاینده شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در حوزه‌های گوناگون اقتصادی، فرهنگی و سیاسی - اجتماعی و امنیتی باعث گردیده که امروزه بسیاری از سازمان‌های رسمی و غیررسمی به ویژه پلیس (اطلاعات و امنیت عمومی) در صدد استفاده بهتر و دقیق‌تر از رسانه‌های اجتماعی مجازی باشند که بتوانند از این طریق ضمن هدایت و کنترل جوامع به مسیری خاص، از اطلاعات و محتوای تولید شده در رسانه‌های اجتماعی سود برند و از نقش مثبت و سازنده این گونه از رسانه‌ها، به‌عنوان اثر گذارترین عامل نظم و انسجام اجتماعی در جامعه (مجازی و واقعی)، تولید امنیت عمومی، وفاق ملی، افزایش سطح اعتماد و همبستگی و مشارکت مدنی در بین نهادهای مختلف استفاده نمایند. بر همین اساس، پلیس با اتخاذ رویکرد تعاملی و آموزشی در رسانه‌های اجتماعی می‌تواند با پوشش خبری و اطلاع‌رسانی، آگاه‌سازی و ارائه برنامه‌های آموزشی مطلوب در خصوص ضرورت ترویج سواد رسانه‌ای به مردم از وقایع امنیتی و جنایی و آسیب‌های موجود در این گونه از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل جلوگیری کند (حبیب‌زاده، ۱۳۹۷).

بنابراین، موثرترین راه برای کاهش آسیب‌های اجتماعی نوپدید ناشی از فضای مجازی و رسانه‌ها و انواع شبکه‌های اجتماعی، علاوه بر تصویب قوانین، کسب آموزش‌های تخصصی و امنیتی استفاده مناسب از شبکه‌های اجتماعی و در مجموع، ارتقای سطح سواد رسانه‌ای است. زیرا سواد رسانه‌ای مهارت‌های لازم را برای برقراری ارتباطی متفکرانه و آگاهانه با رسانه‌ها را می‌آموزد و در عین حال دیدگاهی تحلیلی و نقادانه نسبت به پیام‌های رسانه‌ای شبکه‌های اجتماعی فراهم می‌کند (کیا، داود و کرمی، ۱۳۹۳).

لذا از سواد رسانه‌ای تعاریف متعددی ارائه گردیده، اما یکی از بهترین تعریف‌ها، تعریف کریست و پاترا (۲۰۰۱) می‌باشد که سواد رسانه‌ای را توانایی دسترسی،

تحلیل، ارزیابی و برقراری ارتباط با پیام‌های رسانه‌ای در اشکال مختلف و توانایی معنی‌سازی می‌دانند که اکثر صاحب‌نظران آن را به‌عنوان تعریف اصلی از سواد رسانه‌ای پذیرفته‌اند (کیا، ۱۳۹۳). سواد رسانه‌ای شامل چهار مؤلفه دسترسی، استفاده، فهم انتقادی و تولید پیام‌های رسانه‌ای می‌باشد که این مؤلفه‌ها به ترتیب عبارتند از:

الف) دسترسی: دسترسی بر یک فرآیند اجتماعی و پویا استوار است و یک عمل صفر و یکی نیست، این مؤلفه به فرصت‌های استفاده از رسانه‌ها مربوط می‌شود. باید به گونه‌ای درست میان دسترسی‌های فیزیکی به رسانه‌ها و محتوایی آن‌ها و نیز توانایی نظری و عملی استفاده از رسانه‌ها تمایز قائل شد.

ب) استفاده: این مؤلفه واسطه‌ای برای برقراری ارتباط بین افراد و رسانه‌هاست، این مؤلفه به بعد فنی سواد رسانه‌ای اشاره دارد. این مهارت به توانایی مخاطبان در استفاده از رسانه‌ها توجه می‌کند.

ج) فهم انتقادی: این مؤلفه اشاره به فهم و ارزیابی انتقادی از رسانه‌ها و محتوای رسانه‌ای دارد. این قابلیت واسطه‌ای بین افراد و محتواست و به بعد شناختی سواد رسانه‌ای توجه دارد. در مجموع، فهم انتقادی شامل رمزگشایی، تحلیل و ارزیابی می‌باشد.

د) تولید پیام‌های رسانه‌ای: آخرین مؤلفه، توانایی مخاطب در تولید پیام‌های رسانه‌ای چه به‌صورت چاپی و یا الکترونیکی است، مهارت‌هایی که به افراد اجازه می‌دهند پیام‌هایی با رمزگان مختلف خلق، تولید و منتشر کنند و آن‌ها را برای رسانه‌های مختلف به کار گیرند (تیلور^۱، ۲۰۱۱).

بنابراین، افرادی که در این گروه سنی قرار دارند با دارا بودن مهارت سواد رسانه‌ای می‌توانند میزان آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی تأثیرگذار را بر خود کنترل کنند و با توجه به این مسائل و همه‌گیر شدن شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل، سؤالی که مطرح می‌شود، این است که جامعه تا چه میزان نسبت به آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی آگاهی دارد؟ و آیا مهارت‌های سواد رسانه‌ای می‌تواند بر میزان آگاهی آن‌ها نسبت به آسیب‌های مختلف شبکه‌های اجتماعی بی‌فزاید یا خیر؟ زیرا افرادی که در این گروه سنی قرار دارند یکی از مهم‌ترین اقشاری هستند که به دلیل خصوصیات مربوط به دوره نوجوانی و جوانی بیشترین تأثیر را از این رسانه‌ها در ابعاد مختلف زندگی پذیرا خواهند بود و به همین دلیل افرادی که از مهارت سواد رسانه‌ای کمتری برخوردار باشند، علل آسیب‌ها و جرایم سایبری در فضای سایبر در یک جامعه بالا می‌رود؛ چرا که یک فرد از نظر انتقادی در برابر انبوهی از اطلاعات ضعیف شود، قید اخلاقی هم در فضای حقیقی و هم در فضای مجازی که ارتباطات کاملاً دوطرفه‌ای دارند، برای فرد کمرنگ گردیده و ظرفیت برای اعمال غیر اخلاقی مهیا می‌شود، اما زمانی که تأثیرات این گونه از رسانه‌ها بر کاربران جوان به عنوان آینده‌سازان جامعه مشخص شود و نیروی انتظامی به عنوان یک نهاد متولی خواهد توانست از علل جرم‌های که در این گونه از فضاها می‌تواند اتفاق بیفتد جلوگیری کند و جامعه را به جهت سالم شدن حرکت دهد. بنابراین، یکی از مهم‌ترین راه‌ها برای کاهش آسیب‌های فضای مجازی شناسایی و ارتقای سواد رسانه‌ای افراد به‌ویژه نوجوانان و جوانان و سپس در گام بعدی استفاده از ظرفیت‌های آموزشی معاونت اجتماعی ناجا و ظرفیت‌های اجرایی پلیس فتا در جهت بالابردن سطح سواد رسانه‌ای کاربران و تقویت ارزش‌های اخلاقی در کاربران و همکاری با مدارس از طریق وزارت آموزش و پرورش و دانشگاه‌ها در جهت آموزش شیوه‌های صحیح استفاده از اینترنت و

شبکه‌های اجتماعی به نوجوانان و جوانان عمل کرده که باعث کاهش جرایم و اعمال غیراخلاقی و به دام افتادن جوانان در این گونه از بی‌اخلاقی‌هایی شود که در ماهیت رسانه‌ها نهفته است، زیرا سرور اصلی این دست کانال‌های پیام‌رسان خارج از کشور هستند و نمی‌توان به صورت آزادانه آن‌ها را تحت کنترل درآورد. به طور کلی، به نظر پژوهشگران در یک دسته‌بندی کلی از مأموریت‌های ناجا در مواجهه با نتایج این دست از پژوهش‌ها در رابطه با فضای مجازی، دو نوع مأموریت مهم را می‌توان برای ناجا متصور شد:

۱) مأموریت‌هایی که جنبه نرم‌افزارانه دارند (مأموریت‌های معاونت اجتماعی ناجا، پلیس امنیت اخلاقی و عقیدتی سیاسی ...).

۲) مأموریت‌هایی که جنبه سخت‌افزارانه دارند (رفتارهای قهری پلیس و ...).

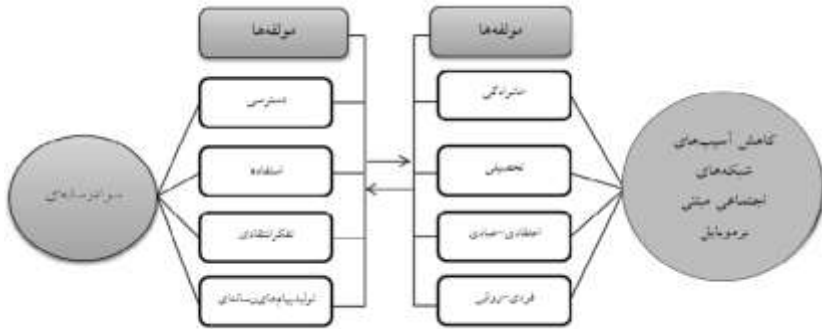
با توجه به این که میزان استفاده و عضویت در رسانه‌های نوین ارتباطی به ویژه شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در سال‌های اخیر از افزایش قابل ملاحظه‌ای برخوردار بوده است و نمی‌توان از عضویت قشر جوان و نوجوان به ویژه این گروه سنی در شهر همدان به عنوان شهری که معروف به پایتخت تاریخ و تمدن است در این گونه از رسانه‌ها غافل شد، بنابراین پژوهش حاضر به دنبال بررسی رابطه بین میزان سواد رسانه‌ای با کاهش آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در بین گروه سنی نامبرده در هر دو منطقه شمال و جنوب شهر همدان می‌باشد و همان‌گونه که در مباحث فوق گفته شد، شناخت آسیب‌های استفاده از این رسانه‌ها در بین جامعه جوان بسیار مهم و ضروری است، لیکن پژوهشگران حوزه آسیب‌های فضای مجازی ما نیز این مهم را درک کرده‌اند که شاهد این مدعا، پژوهش‌های است که با توجه به نظریه‌های این حوزه انجام پذیرفته‌اند که نمونه‌هایی از این تحقیقات عبارتند از:

حبیب‌زاده (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی رسانه‌های اجتماعی و امنیت عمومی در قالب سواد رسانه‌ای که در بین کارشناسان فرماندهی انتظامی استان کرمانشاه انجام داد به این نتیجه دست یافت که ارتباطات دوسویه کنشگران رسانه‌های اجتماعی (به‌طور ویژه پلیس و کاربران) متغیر اساسی تأثیرگذار در ارتقای امنیت عمومی و کاهش آسیب‌ها می‌باشد و یکی از مهم‌ترین نکاتی که باید نسبت به آن حساس بود آموزش سواد رسانه‌ای به کاربران این رسانه‌های نوین ارتباطی می‌باشد که در نهایت یافته‌ها حاکی از مطلوب بودن سطح سواد رسانه‌ای جامعه موردنظر بود که تأثیر معکوسی بر آسیب‌ها داشته است. شریفی‌رهنمو، شریفی‌رهنمو و هدایتی (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی رابطه بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و سواد رسانه‌ای با میزان آسیب‌های هویت دینی (اعتقادی - عبادی) در بین جوانان شهر همدان که برای فرماندهی نیروی انتظامی استان همدان انجام پذیرفت، به این نتیجه دست یافتند که هر یک از مؤلفه‌های شبکه‌های اجتماعی (مدت زمان عضویت، نوع استفاده و میزان مشارکت و فعال بودن) بر هویت دینی این گروه سنی در شهر همدان تأثیر منفی و آسیب اعتقادی - عبادی گذاشته است و در نتیجه، باعث کاهش هویت دینی و اخلاقی آنان گردیده که مهم‌ترین راه حل کاهش آسیب‌های این شبکه‌ها افزایش میزان سواد رسانه‌ای جوانان می‌باشد. مقدس‌زاده و صفاهیه (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان سواد رسانه‌ای و آگاهی از آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی به این نتیجه دست یافتند که با توجه به زندگی در عصر اینترنت و استفاده روزافزون جوانان از رسانه‌های تعاملی و از سویی افزایش آسیب‌های اجتماعی نوپدید فضای مجازی، سواد رسانه‌ای می‌تواند نقش مؤثری در کاهش این نوع آسیب‌ها و استفاده نقادانه و هوشمندانه از شبکه‌های اجتماعی داشته باشند. تقی‌زاده و تقی‌زاده (۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان نقش سواد رسانه‌ای در کاهش آسیب‌های اجتماعی اینترنت محور به این نتیجه دست

یافتند که بین سطح سواد رسانه‌ای و میزان آسیب‌های اجتماعی اینترنت محور رابطه معکوسی وجود دارد. مالکی (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی موبایلی در دوره نوجوانی با توجه به اهمیت سواد رسانه‌ای به عنوان مفهوم مهمی در پیشگیری از این آسیب‌ها برای فرماندهی انتظامی استان اصفهان انجام داده است، به این نتیجه دست یافت که؛ بین سواد رسانه‌ای و ابعاد آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی موبایلی (شامل آسیب‌های خانوادگی و فرهنگی) در نوجوانان همبستگی معنادار منفی وجود دارد. پورنقدی (۱۳۹۱) در پژوهشی تحت عنوان «آسیب‌شناسی کاربرد اینترنت و تهدیدات فضای مجازی» به این نتیجه دست یافت که نیروی انتظامی با حضور تخصصی و هوشمندانه و اطلاع‌رسانی و گسترش آموزش همگانی در زمینه سواد رسانه‌ای، توانسته است از وقوع جرایم و آسیب‌های فرهنگی، تحصیلی - اجتماعی بکاهد که این یکی از بهترین راهکارهای جلوگیری از گسترش آسیب‌های فضای مجازی می‌باشد. در خارج از ایران نیز پیرا و مورا (۲۰۱۸) در پژوهشی به ارزیابی مهارت‌های سواد رسانه‌ای در جهت کاهش آسیب‌های فضای مجازی که بر روی جوانان پرتقالی انجام دادند، به این نتیجه دست یافتند سواد رسانه‌ای باعث کاهش آسیب‌های اجتماعی، فردی و خانوادگی استفاده از فضای مجازی در بین کاربران شده است. بولگر و دويسون (۲۰۱۸) در پژوهشی تحت عنوان شبکه‌های اجتماعی، وعده‌ها، آسیب‌ها و آینده سواد رسانه‌ای به این نتیجه دست یافتند که سواد رسانه‌ای در دنیای حاضر و پیش رو به یک مرکز جاذبه تبدیل شده است که با آموزش سواد رسانه‌ای در مقابل کاهش آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی و رایانه‌ای مثبت بوده و تأثیر معکوسی بر آن داشته

است. چینگ (۲۰۱۷) در پژوهشی تحت عنوان "بررسی تأثیر برنامه آموزشی سواد رسانه‌ای در کاهش آسیب‌ها در جوانان" به این نتیجه دست یافتند که تفاوت معناداری بین رفتار گروه آزمودنی با گروهی که مورد آزمون قرار نگرفته بود، مشاهده شد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت جوانانی که مورد آموزش سواد رسانه‌ای قرار گرفته‌اند به نسبت با گروه‌های دیگر از رفتار رسانه‌ای (قدرت تجزیه و تحلیل، تفکر انتقادی محتوای رسانه‌ای) مطلوب‌تری برخوردار می‌باشند که باعث می‌شود در مقابل آسیب‌های موجود انواع رسانه‌ها به دور باشند. آسپاروهوا (۲۰۱۶) در پژوهشی تحت عنوان چگونگی تأثیر سواد رسانه‌ای و هنجارهای اجتماعی در استفاده جوانان انگلیسی از شبکه‌های اجتماعی نشان داد که جوانان مورد بررسی از سواد رسانه‌ای پایینی برخوردار بودند که باعث شده در مقابل آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی در امان نباشند. بنابراین، مرور پیشینه‌ها نشان داد که در پژوهش‌های نامبرده بر اثرات مثبت سواد رسانه‌ای بر کاهش آسیب‌ها تأکید شده است، لیکن نوآوری این پژوهش نسبت به پژوهش‌های قبلی توجه کردن به آسیب‌ها از چند بعد (خانوادگی، تحصیلی، اعتقادی - عبادی و روانی-فردی) می‌باشد. بر این اساس این پژوهش به دنبال پاسخ دادن به این سؤال می‌باشد که چه رابطه‌ای بین میزان سواد رسانه‌ای با کاهش آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در بین گروه سنی ۱۵-۳۰ شهر همدان وجود دارد؟

مدل مفهومی رابطه سواد رسانه‌ای با کاهش آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل

سؤالات پژوهش

- ۱) وضعیت سواد رسانه‌ای جوانان ۱۵ تا ۳۰ ساله شهر همدان چگونه است؟
- ۲) میزان آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در بین جوانان ۱۵ تا ۳۰ ساله شهر همدان به چه میزان است؟

فرضیات پژوهش

- ۱) سواد رسانه‌ای با میزان آسیب‌های خانوادگی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در بین گروه سنی ۱۵-۳۰ ساله شهر رابطه دارد.
- ۲) سواد رسانه‌ای با میزان آسیب‌های تحصیلی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در بین گروه سنی ۱۵-۳۰ ساله شهر همدان رابطه دارد.
- ۳) سواد رسانه‌ای با میزان آسیب‌های اعتقادی - عبادی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در بین گروه سنی ۱۵-۳۰ ساله شهر همدان رابطه دارد.
- ۴) سواد رسانه‌ای با میزان آسیب‌های روانی - فردی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در بین گروه سنی ۱۵-۳۰ ساله شهر همدان رابطه دارد.

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش، از روش تحقیق توصیفی از نوع همبستگی استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش گروه سنی ۱۵ تا ۳۰ ساله شهر همدان می‌باشد که برای تعیین حجم نمونه از این جامعه با استفاده از فرمول کوکران و از طریق روش

نمونه‌گیری هدفمند ۴۰۰ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند؛ چرا که ملاک انتخاب نمونه‌های مورد مطالعه پژوهش حاضر افرادی بودند که از کاربران شبکه‌های مجازی اجتماعی (اینستاگرام، تلگرام، واتساپ) محسوب می‌شدند، لذا در ادامه برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز از یک پرسشنامه محقق‌ساخته (سنجش سواد رسانه‌ای) و یک پرسشنامه استاندارد (آسیب‌های استفاده از فضای مجازی) استفاده شده است که برای تعیین روایی آن‌ها از روایی محتوایی بهره گرفته شد و همچنین پایایی پرسشنامه‌های مذکور با استفاده از آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۹۳ و ۰/۹۲ محاسبه گردید و در ادامه داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی و استنباطی نظیر میانگین، درصد، آزمون کالموگروف-اسمیرنوف، آزمون t تک گروهی، آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون چندمتغیره در محیط نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل گردید.

یافته‌ها

در این بخش، با استفاده از روش‌های آماری مناسب، داده‌های جمع‌آوری شده مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

پیش‌فرض استفاده از آزمون‌های آماری پارامتریک (آمارات فرستنی) با توجه به نتایج آزمون کالموگروف-اسمیرنوف در جدول (۱) می‌توان اظهار نمود که متغیرهای اصلی پژوهش یعنی آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل و سواد رسانه‌ای نرمال می‌باشند؛ زیرا سطح معناداری مقادیر Z در هر یک از متغیرها بزرگتر از ۰/۰۵ است ($p > 0/05$). بنابراین می‌توان از آزمون‌های پارامتریک برای تحلیل فرضیه‌های پژوهش استفاده کرد.

جدول (۱) نتیجه آزمون کالموگروف - اسمیرونوف برای نرمال بودن توزیع داده‌ها

متغیر	تعداد نمونه	مقدار Z	سطح معناداری
آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل	۴۰۰	۱/۳۴۳	۰/۰۵۴
سواد رسانه‌ای	۴۰۰	۱/۲۷۵	۰/۰۷۸

سؤال (۱) وضعیت سواد رسانه‌ای افراد گروه سنی ۱۵ تا ۳۰ ساله شهر همدان چگونه است؟

جدول (۲) وضعیت سواد رسانه‌ای با استفاده از آزمون t تک گروهی:

شاخص متغیر	میانگین مشاهده شده	انحراف استاندارد	میانگین آماري ۱	مقدار آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
سواد رسانه‌ای	۳/۱۶	۰/۵۸	۳	۷/۲۲	۳۹۹	**۰/۰۰۱
دسترسی به رسانه‌ها میزان استفاده از رسانه‌ها تفکر انتقادی در مورد رسانه‌ها تولید پیام‌های رسانه‌ای	۳/۱۴	۰/۷۵	۳	۳/۷۱	۳۹۹	**۰/۰۰۱
	۳/۳۸	۰/۷۵	۳	۱۰/۰۹	۳۹۹	**۰/۰۰۱
	۳/۲۵	۰/۷۲	۳	۶/۸۹	۳۹۹	**۰/۰۰۱
	۳/۰۷	۰/۶۲	۳	۲/۲۳	۳۹۹	**۰/۰۲۶

* در سطح ۰/۰۵ معنادار است. ** در سطح ۰/۰۱ معنادار است.

نتایج آزمون t تک گروهی در جدول (۲) نشان می‌دهد میانگین سواد رسانه‌ای گروه سنی ۱۵ تا ۳۰ ساله شهر همدان ۳/۱۶ با انحراف معیار ۰/۵۸ به دست آمده است که از میانگین آماری (۳) بزرگتر است و این تفاوت در سطح ۰/۰۱ معنادار است؛ زیرا ($p < ۰/۰۱$) بنابراین، با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت که میزان سواد رسانه‌ای گروه سنی ۱۵ تا ۳۰ ساله شهر همدان بالاتر از حد متوسط (۳) است.

همچنین وضعیت سواد رسانه‌ای در هریک از مؤلفه‌ها به شرح زیر می‌باشد:

میانگین مؤلفه دسترسی به رسانه‌ها ۳/۱۴ با انحراف معیار ۰/۷۵، میانگین مؤلفه استفاده از رسانه‌ها ۳/۳۸ با انحراف معیار ۰/۷۵، میانگین مؤلفه تفکر انتقادی در

مورد رسانه‌ها ۳/۲۵ با انحراف معیار ۰/۷۲ و میانگین مؤلفه تولید پیام‌های رسانه‌ای ۳/۰۷ با انحراف معیار ۰/۶۲ به دست آمده است که از میانگین آماری (۳) بزرگتر است و این تفاوت در سطح ۰/۰۱ معنادار است؛ زیرا ($p < 0/01$).

سؤال ۲) میزان آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در بین گروه سنی ۱۵ تا ۳۰ ساله شهر همدان به چه میزان است؟

جدول (۳) آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی با استفاده از آزمون t تک گروهی:

سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار آماره t	میانگین آماری ۱	انحراف استاندارد	میانگین مشاهده شده	شاخص متغیر
***/0/001	۳۹۹	۶/۹۸	۳	۰/۵۳	۲/۷۸	آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل
***/0/001	۳۹۹	۸/۱۴	۳	۰/۷۳	۲/۷۰	آسیب‌های خانوادگی
***/0/002	۳۹۹	۳/۱۹	۳	۰/۶۴	۲/۹۰	آسیب‌های وضعیت تحصیلی
***/0/001	۳۹۹	۵/۸۳	۳	۰/۷۵	۲/۷۸	آسیب‌های اعتقادی و عبادی
***/0/001	۳۹۹	۳/۴۴	۳	۰/۷۱	۲/۸۸	آسیب‌های روانی - فردی

** در سطح ۰/۰۵ معنادار است. *** در سطح ۰/۰۱ معنادار است.

نتایج آزمون t تک گروهی در جدول (۵) نشان می‌دهد میانگین آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در بین گروه سنی ۱۵ تا ۳۰ ساله شهر همدان ۲/۷۸ با انحراف معیار ۰/۵۳ به دست آمده است که از میانگین آماری (۳) کوچک‌تر است و این تفاوت در سطح ۰/۰۱ معنادار است؛ زیرا ($p < 0/01$). بنابراین، با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت که میزان آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در بین گروه سنی ۱۵ تا ۳۰ ساله

^۱ - میانگین نظری هر گویه در مقیاس پرسشنامه آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل ۳ است

شهر همدان پایین‌تر از حد متوسط (۳) است. همچنین وضعیت هریک از مؤلفه‌ها مربوطه به شرح زیر است:

میانگین مؤلفه آسیب‌های خانوادگی $2/70$ با انحراف معیار $0/73$ ، میانگین مؤلفه آسیب‌های وضعیت تحصیلی $2/90$ با انحراف معیار $0/64$ ، میانگین مؤلفه آسیب‌های اعتقادی - عبادی $2/78$ با انحراف معیار $0/75$ و میانگین مؤلفه آسیب‌های روانی - فردی $2/88$ با انحراف معیار $0/71$ به دست آمده است که از میانگین آماری (۳) کوچکتر است و این تفاوت در سطح $0/01$ معنادار است؛ زیرا ($p < 0/01$). بنابراین با 99 درصد اطمینان می‌توان گفت که میزان آسیب‌های خانوادگی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در بین گروه سنی ۱۵ تا ۳۰ ساله شهر همدان پایین‌تر از حد متوسط (۳) است.

فرضیه (۱) سواد رسانه‌ای با میزان آسیب‌های خانوادگی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در بین گروه سنی ۱۵-۳۰ ساله شهر همدان رابطه دارد.

جدول (۴) رابطه سواد رسانه‌ای با میزان آسیب‌های خانوادگی با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون:

رابطه متغیرها		تعداد	ضریب همبستگی	سطح معناداری
رابطه	سواد رسانه‌ای	۴۰۰	$-0/359$	$**0/0001$
	دسترسی به رسانه‌ها	۴۰۰	$-0/362$	$**0/0001$
	میزان استفاده از رسانه‌ها	۴۰۰	$-0/314$	$**0/0001$
	تفکر انتقادی در مورد رسانه‌ها	۴۰۰	$-0/302$	$**0/0001$
	تولید پیام‌های رسانه‌ای	۴۰۰	$-0/173$	$**0/0001$

* در سطح $0/05$ معنادار است. ** در سطح $0/01$ معنادار است.

نتایج آزمون همبستگی پیرسون در جدول (۴) نشان داد که بین سواد رسانه‌ای و میزان آسیب‌های خانوادگی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل ($p=0/0001$ و $r = -0/359$) رابطه منفی و معناداری در سطح $0/01$ وجود

دارد؛ به عبارتی با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت که با افزایش سواد رسانه‌ای گروه سنی ۱۵ تا ۳۰ ساله، میزان آسیب‌های خانوادگی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل کاهش می‌یابد و بالعکس. همچنین، بین مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای یعنی میزان دسترسی به رسانه‌ها ($p=0/0001$ و $r = -0/362$)، میزان استفاده از رسانه‌ها ($p=0/0001$ و $r = -0/314$)، تفکر انتقادی در مورد رسانه‌ها ($p=0/0001$ و $r = -0/302$) و تولید پیام‌های رسانه‌ای ($p=0/001$) و $p=0/001$ با میزان آسیب‌های خانوادگی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل رابطه منفی و معناداری در سطح $0/01$ وجود دارد؛ به عبارتی با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت که با افزایش میزان دسترسی، میزان استفاده، میزان تفکر انتقادی و تولید پیام‌های رسانه‌ای توسط گروه سنی ۱۵ تا ۳۰ ساله، میزان آسیب‌های خانوادگی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل کاهش می‌یابد و بالعکس.

فرضیه ۲) سواد رسانه‌ای با میزان آسیب‌های تحصیلی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در بین گروه سنی ۱۵-۳۰ ساله شهر همدان رابطه دارد

جدول (۵) رابطه سواد رسانه‌ای با میزان آسیب‌های تحصیلی با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون:

رابطه متغیرها		تعداد	ضریب همبستگی	سطح معناداری
رابطه	سواد رسانه‌ای	۴۰۰	-۰/۲۴۰	**۰/۰۰۰۱
	دسترسی به رسانه‌ها	۴۰۰	-۰/۲۵۳	**۰/۰۰۰۱
	میزان استفاده از رسانه‌ها	۴۰۰	-۰/۱۸۰	**۰/۰۰۰۱
	تفکر انتقادی در مورد رسانه‌ها	۴۰۰	-۰/۲۴۴	**۰/۰۰۰۱
	تولید پیام‌های رسانه‌ای	۴۰۰	-۰/۰۸۹	۰/۰۷۵

نتایج آزمون همبستگی پیرسون در جدول (۵) نشان داد که بین سواد رسانه‌ای و میزان آسیب‌های تحصیلی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل ($p=0/0001$ و $r=-0/260$) رابطه منفی و معناداری در سطح $0/01$ وجود دارد؛ به عبارتی با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت که با افزایش سواد رسانه‌ای گروه سنی ۱۵ تا ۳۰ ساله، میزان آسیب‌های وضعیت تحصیلی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل کاهش می‌یابد و بالعکس. همچنین بین مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای یعنی میزان دسترسی به رسانه‌ها ($p=0/0001$ و $r=-0/253$)، میزان استفاده از رسانه‌ها ($p=0/0001$ و $r=-0/180$) و تفکر انتقادی در مورد رسانه‌ها ($p=0/0001$ و $r=-0/264$) با میزان آسیب‌های وضعیت تحصیلی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل رابطه منفی و معناداری در سطح $0/01$ وجود دارد به عبارتی، با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت که با افزایش میزان دسترسی، میزان استفاده و میزان تفکر انتقادی توسط گروه سنی ۱۵ تا ۳۰ ساله، میزان آسیب‌های وضعیت تحصیلی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل کاهش می‌یابد و بالعکس. اما رابطه معناداری بین تولید پیام‌های رسانه‌ای ($p=0/075$ و $r=-0/089$) و آسیب‌های وضعیت تحصیلی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل مشاهده نشد؛ زیرا ($p>0/05$).

فرضیه (۳) سواد رسانه‌ای با میزان آسیب‌های اعتقادی - عبادی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در بین گروه سنی ۱۵-۳۰ ساله شهر همدان رابطه دارد.

جدول (۶) رابطه سواد رسانه‌ای و میزان آسیب‌های اعتقادی - عبادی با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون:

سطح معناداری	ضریب همبستگی	تعداد	رابطه متغیرها	
			میزان آسیب‌های اعتقادی - عبادی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل	سواد رسانه‌ای
**۰/۰۰۰۱	-۰/۴۰۳	۴۰۰		سواد رسانه‌ای
**۰/۰۰۰۱	-۰/۳۹۹	۴۰۰		دسترسی به رسانه‌ها
**۰/۰۰۰۱	-۰/۳۴۷	۴۰۰		میزان استفاده از رسانه‌ها
**۰/۰۰۰۱	-۰/۳۶۶	۴۰۰		تفکر انتقادی در مورد رسانه‌ها
**۰/۰۰۰۱	-۰/۱۷۷	۴۰۰		تولید پیام‌های رسانه‌ای

** در سطح ۰/۰۵ معنادار است. ** در سطح ۰/۰۱ معنادار است.

نتایج آزمون همبستگی پیرسون در جدول (۶) نشان داد که بین سواد رسانه‌ای و میزان آسیب‌های اعتقادی - عبادی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل ($r = -0/403$ و $p = 0/0001$) رابطه منفی و معناداری در سطح ۰/۰۱ وجود دارد؛ به عبارتی، با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت که با افزایش سواد رسانه‌ای گروه سنی ۱۵ تا ۳۰ ساله، میزان آسیب‌های اعتقادی - عبادی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل کاهش می‌یابد و بالعکس. همچنین، بین مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای یعنی میزان دسترسی به رسانه‌ها ($r = -0/399$ و $p = 0/0001$)، میزان استفاده از رسانه‌ها ($r = -0/347$ و $p = 0/0001$)، تفکر انتقادی در مورد رسانه‌ها ($r = -0/366$ و $p = 0/0001$) و تولید پیام‌های رسانه‌ای ($r = -0/177$ و $p = 0/0001$) با میزان آسیب‌های اعتقادی - عبادی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل رابطه منفی و معناداری در سطح ۰/۰۱ وجود دارد، که با افزایش مؤلفه‌های میزان دسترسی، میزان استفاده، میزان تفکر انتقادی و تولید پیام‌های رسانه‌ای توسط گروه

سنی ۱۵ تا ۳۰ ساله، میزان آسیب‌های اعتقادی - عبادی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل کاهش می‌یابد و بالعکس.

فرضیه ۴) سواد رسانه‌ای با میزان آسیب‌های روانی- فردی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در بین گروه سنی ۱۵-۳۰ ساله شهر همدان رابطه دارد.

جدول (۷) رابطه سواد رسانه‌ای با میزان آسیب‌های روانی - فردی با استفاده از آزمون

همبستگی پیرسون:

سطح معناداری	ضریب همبستگی	تعداد	رابطه متغیرها	
			میزان آسیب‌های روانی - فردی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل	سواد رسانه‌ای
**۰/۰۰۰۱	-۰/۳۸۳	۴۰۰	میزان آسیب‌های روانی - فردی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل	سواد رسانه‌ای
**۰/۰۰۰۱	-۰/۳۰۰	۴۰۰		دسترسی به رسانه‌ها
**۰/۰۰۰۱	-۰/۳۴۸	۴۰۰		میزان استفاده از رسانه‌ها
**۰/۰۰۰۱	-۰/۴۰۳	۴۰۰		تفکر انتقادی در مورد رسانه‌ها
**۰/۰۰۰۱	-۰/۱۷۸	۴۰۰		تولید پیام‌های رسانه‌ای

* در سطح ۰/۰۵ معنادار است. ** در سطح ۰/۰۱ معنادار است.

نتایج آزمون همبستگی پیرسون در جدول (۷) نشان داد که بین سواد رسانه‌ای و میزان آسیب‌های روانی- فردی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل ($p=۰/۰۰۰۱$ و $r=-۰/۳۸۳$) رابطه منفی و معناداری در سطح ۰/۰۱ وجود دارد؛ به عبارتی با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت که با افزایش سواد رسانه‌ای گروه سنی ۱۵ تا ۳۰ ساله، میزان آسیب‌های روانی- فردی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل کاهش می‌یابد و بالعکس. همچنین بین مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای یعنی میزان دسترسی به رسانه‌ها ($p=۰/۰۰۰۱$ و $r=-۰/۳۰۰$)، میزان استفاده از رسانه‌ها ($p=۰/۰۰۰۱$ و $r=-۰/۳۴۸$)، تفکر انتقادی در مورد

رسانه‌ها ($p=0/0001$ و $r = -0/403$) و تولید پیام‌های رسانه‌ای ($p=0/0001$) و مبتنی بر موبایل رابطه منفی و معناداری در سطح $0/01$ وجود دارد؛ به عبارتی با 99 درصد اطمینان می‌توان گفت که با افزایش مؤلفه‌های نامبرده در بین گروه سنی مورد مطالعه، میزان آسیب‌های روانی- فردی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل کاهش می‌یابد و بالعکس.

فرضیه ۵) مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای توانایی پیش‌بینی میزان آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل را در بین گروه سنی $15-30$ ساله شهر همدان دارند.

برای پیش‌بینی میزان آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل بر اساس میزان سواد رسانه‌ای و همچنین مقایسه شدت تأثیر مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای بر میزان آسیب‌ها از تحلیل رگرسیون چندمتغیره همزمان استفاده شده است.

جدول (۸) نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیره همزمان برای پیش‌بینی آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی بر اساس مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای

مفروضه‌های هم‌خطی		سطح معناداری	t	ضرایب غیراستاندارد		مقدار ثابت
				ضرایب استاندارد	میانگین خطا استاندارد	
تورم	تولرنس واریانس			Beta	B	
		0/0001	30/348		0/074	2/14
2/136	0/347	0/002	3/213	0/172	0/031	0/181
2/265	0/319	0/0001	4/410	0/224	0/24	0/106
2/785	0/386	0/001	3/639	0/161	0/028	0/111
1/368	0/588	0/0001	4/644	0/134	0/031	0/121

به منظور شناسایی و مقایسه شدت و جهت تأثیر مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای، ضرایب بتا محاسبه شده، با توجه به مقادیر Beta و سطح معنی‌داری همه مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای یعنی دسترسی به رسانه‌ها، مهارت استفاده از رسانه‌ها، فهم انتقادی پیام‌های رسانه‌ای و مهارت تولیدپیام‌های رسانه‌ای با میزان آسیب‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل رابطه معنی‌دار داشته و وارد مدل رگرسیون شدند. بنابراین، همه مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای، توانایی پیش‌بینی میزان آسیب‌ها را دارند. تأثیر مؤلفه دسترسی به رسانه‌ها مثبت و به اندازه ۰/۱۸۱، تأثیر مؤلفه مهارت استفاده از رسانه‌ها مثبت و به اندازه ۰/۱۰۶، تأثیر فهم انتقادی پیام‌های رسانه‌ای مثبت و به اندازه ۰/۱۱۱ و تأثیر مهارت‌های تولید پیام‌های رسانه‌ای نیز مثبت و به اندازه ۰/۱۲۱ است. با توجه به اینکه سطح معنی‌داری مقدار t به دست آمده کمتر از ۰/۰۵ است، این مؤلفه‌ها سهم معنی‌داری در پیش‌بینی میزان آسیب‌ها را دارند و بالاترین پیش‌بینی مربوط به دسترسی به رسانه‌ها (۰/۱۸۱) و کمترین مربوط به مهارت‌های استفاده از رسانه‌ها (۰/۱۰۶) است.

بحث و نتیجه‌گیری

اولین یافته پژوهش حاضر پیرامون تبیین هدف اصلی خود نشان داد که میانگین سواد رسانه‌ای ۳/۲۳ و آسیب‌های استفاده از فضای مجازی ۲/۸۳ صدم می‌باشد بر این اساس می‌توان گفت میزان آسیب‌های استفاده از این شبکه‌ها در بین جامعه مورد مطالعه پایین‌تر از حد متوسط می‌باشد و در ادامه، نتایج آزمون‌های همبستگی در پژوهش حاضر نشان دهنده آن بود که بین سواد رسانه‌ای و میزان آسیب‌های خانوادگی در استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل ($p=0/0001$) و ($r=0/359$)، آسیب‌های اعتقادی - عبادی ($p=0/0001$ و $r = -0/403$) و میزان آسیب‌های روانی - فردی در استفاده از این شبکه‌ها ($p=0/0001$ و $r = -0/383$) رابطه منفی و معناداری در سطح ۰/۰۱ وجود دارد؛ براین اساس می‌توان گفت که

با افزایش سواد رسانه‌ای در بین گروه سنی ۱۵ تا ۳۰ ساله، میزان آسیب‌های خانوادگی، اعتقادی-عبادی و روانی-فردی در استفاده از این شبکه‌ها کاهش می‌یابد و نهایتاً طبق فرضیه ششم، همه مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای، توانایی پیش‌بینی میزان آسیب‌ها را دارند که بالاترین پیش‌بینی مربوط به دسترسی به رسانه‌ها (۰/۱۸۱) و کمترین مربوط به مهارت‌های استفاده از رسانه‌ها (۰/۱۰۶) می‌باشد که این نتیجه با پژوهش‌های حبیب‌زاده (۱۳۹۷)، شریفی، شریفی و هدایتی (۱۳۹۷) مقدس‌زاده و صفاهیه (۱۳۹۶)، تقی‌زاده و تقی‌زاده (۱۳۹۵)، ملکی (۱۳۹۴)، پریا و مورا (۲۰۱۸)، بولگر و دویسون (۲۰۱۸)، چینگ (۲۰۱۷)، اسپارو و هوا (۲۰۱۶) همسو می‌باشد. زیرا در پژوهش‌های انجام گرفته بین یافته‌ها همخوانی و مشابهت وجود دارد، همانطور که مشخص گردید؛ این پژوهش‌ها به این نتیجه رسیدند که بین میزان سواد رسانه‌ای با میزان آسیب‌های نامبرده رابطه معکوسی در بین جامعه آماری مورد مطالعه‌شان وجود داشته است که این عامل باعث پایین آمدن آسیب‌ها شده است. براین اساس با توجه به اینکه یکی از ابعاد یا شاخص‌های اساسی سبک زندگی نوین، بعد استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در بین جوانان و نوجوانان می‌باشد؛ بنابراین با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهاد می‌شود:

- انعقاد همکاری‌هایی فی‌مابین دفتر تحقیقات کاربردی، پلیس فتا و معاونت اجتماعی ف.ا. استان با شهرداری شهر همدان، در جهت ارائه آموزش‌های لازم برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل به کاربران از طریق برگزاری کارگاه‌های آموزشی، چاپ پوسترها و بروشورهای آموزشی و توزیع آن در مدارس، مساجد، پارک‌ها و دانشگاه‌ها.

- پیشنهاد می‌شود پلیس فتا نیز با ایجاد و بهره‌برداری از ظرفیت‌های همیار پلیس در حوزه‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بین خانواده‌ها به مانند مجموعه

اقداماتی که پلیس راهنمایی و رانندگی در طی چند سال اخیر در راستای کاهش جرایم رانندگی انجام داده است استفاده نماید که این امر از مهم‌ترین مصادیق راه‌های فرهنگی کاهش میزان آسیب‌های استفاده از رسانه‌های نوین ارتباطی می‌باشد.

- همکاری سازمان‌های ذی‌ربط مانند نیروی انتظامی، استانداری، شهرداری، سازمان ورزش و جوانان استان، سپاه و... در راستای گسترش هرچه بیشتر اماکن تفریحی و ورزشی جهت گذران اوقات فراغت نوجوانان و جوانان.

- همکاری پلیس فتا و معاونت اجتماعی ف.ا. استان در راستای بهره‌برداری‌های هدفمند و استفاده از مشاورین خبره و کارشناس با مسائل و آسیب‌های حوزه شبکه‌های اجتماعی در جهت انتقال اصول صحیح استفاده از شبکه‌های اجتماعی به نوجوانان و جوانان جهت پیشگیری از آسیب‌های موردنظر و همچنین با توسعه این اقدامات، می‌توان با ایجاد همکاری‌های دوجانبه با مراکز آموزشی (آموزش و پرورش و آموزش عالی) در حین فصول تحصیلی نیز پیگیری نموده و به نتایج برنامه‌ریزی شده نیز دست یافت.

- تشکیل اتاق‌های فکر راهبردی متشکل از نخبگان فضای مجازی، نخبگان فرهنگی-اجتماعی، فعالان رسانه‌ای، شورای عالی فضای مجازی و خبرگان پلیس به منظور راه‌اندازی رسانه‌های اجتماعی بومی و همسو با فعالیت و ارزش‌های مشترک با پلیس و جلب مشارکت اجتماعی کاربران سایر رسانه‌های اجتماعی در راستای مدرسانی به سازمان پلیس.

منابع

- اشرفی ریزی، حسن؛ حسن زاده، دلارام و کاظم پور، زهرا (۱۳۹۳). میزان سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اصفهان براساس شاخص‌های سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی یونسکو. مجله مدیریت اطلاعات سلامت، ۱۱(۴)، ۴۲۴-۴۳۴.
- تقی زاده، عباس (۱۳۹۱). ارتقای سواد رسانه‌ای زمینه کاهش آسیب‌های اجتماعی نوپدید فضای مجازی، نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید، وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی، ۱۹ آذرماه، تهران.
- تقی زاده، عباس، تقی زاده، محدثه (۱۳۹۳). نقش سواد رسانه‌ای در کاهش آسیب‌های اجتماعی اینترنت محور، مقالات سومین همایش ملی هجوم خاموش، ۲۸ آذر.
- تقی زاده، عباس، کیا، علی اصغر (۱۳۹۳). نیازسنجی برنامه آموزش سواد رسانه‌ای در مدارس، فصلنامه مطالعات فرهنگ ارتباطات، ۱۵(۲۶)، ۸۰-۱۰۱.
- حبیب زاده، اصحاب (۱۳۹۷). رسانه‌های اجتماعی و امنیت عمومی، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات امنیت اجتماعی، ۵۴(۱۳)، ۱۲۳-۱۶۳.
- حبیب زاده، اصحاب، افخمی، حسین، نادرپور، محمدرضا، بهرپر، سروش (۱۳۸۸). بررسی نقش دوگانه رسانه‌های جمعی در پیشگیری و وقوع جرایم، فصلنامه انتظام اجتماعی، ۱(۲)، ۱۰۳-۱۳۷.
- دلاور، علی، خانیکی، هادی، شاه‌حسینی، وحید (۱۳۹۴). مطالعه موردی اجرای طرح درس سواد رسانه‌ای برای دانش آموزان پایه چهارم ابتدائی، فصلنامه علمی-ترویجی جامعه فرهنگ رسانه، ۴(۱۶)، ۱۱-۴۰.
- دلاور، علی (۱۳۹۰). روش تحقیق در روانشناسی و علوم تربیتی (ویراست چهارم). تهران: نشر ویرایش.
- سراجی. فرهاد، شریفی رهنمو، مجید و سعید شریفی رهنمو (۱۳۹۷). نیازهای سواد رسانه‌ای دانشجویان دوره کارشناسی، فصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، ۹(۱۸)، ۷۱-۹۳.
- سراجی. فرهاد، شریفی رهنمو، مجید (۱۳۹۷). بررسی نیازهای آموزشی سواد رسانه‌ای دانشجویان کارشناسی دانشگاه بوعلی سینا، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا همدان.

سراجی. فرهاد، شریفی رهنمو، سعید (۱۳۹۶) بررسی انگیزه‌های دانش آموزان متوسطه دوم پسر شهر همدان در استفاده از شبکه‌های مجازی اجتماعی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا همدان.

شریفی رهنمو، سعید؛ شریفی رهنمو، مجید و جواد هدایتی منظور، (۱۳۹۷)، بررسی رابطه بین میزان استفاده از شبکه اجتماعی اینستاگرام با هویت دینی نوجوانان ۱۵-۱۸ ساله شهر همدان، فصلنامه دانش انتظامی همدان، ۵(۱۶)، ۲۹-۵۸.

شجاعی، مهناز، امیرپور، مهناز (۱۳۹۱)، بررسی وضعیت سواد رسانه‌ای دانشجویان خراسان شمالی در جامعه اطلاعاتی، فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان، ۳(۷)، ۴۳-۵۶.

علی‌زاده عطالو، قاسم، مجیدی قهرودی، نسیم، هاشمی، شهناز (۱۳۹۳)، بررسی رابطه بین سواد رسانه‌ای و شکل‌گیری هویت فردی، اولین کنفرانس بین‌المللی سواد رسانه‌ای در ایران. ۳۰ مهر.

کاوه قهرخچی، محمدجواد؛ تاجیک اسماعیلی، سمیه، (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین استفاده جوانان از شبکه‌های اجتماعی و شرکت در مراسم مذهبی. فصلنامه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ۲(۳)، ۹۸-۱۲۶.

کیا، علی اصغر، داودی، عنایت، کرمی، ناهید (۱۳۹۳). مطالعه‌ی میزان سواد رسانه‌ای و نقش آن در جامعه‌ی ایرانی: مطالعه‌ی موردی دانشجویان شهرستان محمودآباد. اولین کنفرانس بین‌المللی سواد رسانه‌ای در ایران. ۳۰ مهر.

کاردان مقدم، حسین؛ مرادی، حسین (۱۳۹۴) مقایسه سواد رسانه‌ای و دیجیتالی در دانشجویان دانشگاه صنعتی بیرجند و پونای هند، دومین کنفرانس ملی ریاضیات صنعتی، ۲(۱)، ۵-۱۹.

کاستلز، مانوئل. (۱۳۸۰). عصر اطلاعات و ظهور جامعه شبکه‌ای (ترجمه علی پایا و احمد علیقلیان و افشین خاکباز)، تهران: انتشارات طرح نو.

مقدس‌زاده، حسن. صفاهیه، هاجر (۱۳۹۶) سواد رسانه‌ای و آگاهی از آسیب‌های اجتماعی، فصلنامه مطالعه رسانه‌ای، ۱۲(۳۹)، ۲۵-۳۵.

هاشمی، شهناز (۱۳۹۳)، بررسی نقش رسانه در نظام تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش: تأکید بر ضرورت آموزش سواد رسانه‌ای، رسانه، ۲۵(۴)، ۵-۱۸.

Abdolahian, H., & Sheikh-Ansari, M. (2014). Analysis of Role of Facebook in Changing Iranian Users' Daily Life. *Journal of National Studies*, 60, 137-160. [Persian].

- Asparouhova, K. (2016). Tweens logged in: How social norms and media literacy relate to children's usage of social media, Master Thesis, Department of Media and Communication, School of Economics and Political Science, London.
- Bulger, M & Davison, P. (2018). The Social Networks, promises, Challenges and Futures of Media Literacy. *Journal of Media Literacy Education*, 10(1) 1-21 .
- Maleki, H. (2015). *Lesson Planning*, Tehran: Madrese Publication. [Persian].
- Pereira, S & Moura , P . (2018). Assessing Media Literacy Competences: A study With Portugues Young People. *Journal of Educational Technology & Society*, 14(4).95-119.
- Papaioannou, T. (2011). Assessing digital media literacy among youth through their use of social networking sites. *Revista de Informatica Sociala*, 8 (15), 36-48.
- phang, A (2012). Media literacy and the challenge of new information and communication technologies. *Communication Review* 7(1): 3 14.
- Schmidt, H. (2015)." The media and the literacies: media literacy, information literacy". *Journal of Effective Teaching*12(1): 64–77.
- Singh, J. (2012). Placing media and information literacy at the core of instruction. Paper presented at the International Conference on Media and Information Literacy for Knowledge Societies. Moscow, Russian Federation.
- Tylor, K, (2011)." The media and the literacies: media literacy, information literacy". *digitalliteracy, Media, Culture & Society*33(2): 211–221.